

keréknyomok

2008/TÉL ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

TANULMÁNYOK, FORDÍTÁSOK

URAY-KÖHALMI KATALIN
Geszer Kán három felesége 3

SÁRKÖZI ALICE
Vallási türelem
a mongol kánok udvarában 14

BIRTALAN ÁGNES
Nyugat-mongol (dzahcsin)
buddhista népdalok 25
*(A Magyar-mongol nyelvjárás-
és népi műveltségkutató expedíció
1991-es gyűjtéséből)*

MAJER ZSUZSA
A cam tánc hagyományának
felélesztése Mongóliában 37

TELEKI KRISZTINA
Az egykori mongol kolostorfőváros
szentélyei 63

SZILÁGYI ZSOLT
A IX. Halha Bogdo Gegen
Dzsebcundamba Rinpocse
rövid életrajza és napjainkban
betöltött szerepe 86

KÓSA GÁBOR
A Világ Tiszteltje és a Nagyság Atyja 95
(Buddho-Manichaica II.)

SZABÓ KRISZTINA
TÓTH ZSUZSANNA
A megszabadulás ékköve 111
(részletek)

KRITIKÁK, RECENZÍÓK

Paul Williams
with Anthony Tribe:
Buddhist Thought.
A Complete Introduction
to the Indian Tradition. 125
Hidas Gergely

Qiancheng Li:
Fictions of Enlightenment.
Journey to the West,
Tower of Myriad Mirrors
and Dream of the Red Chamber. 126
Kalmár Éva

SUMMARIES IN ENGLISH 130

E számunk szerzői

SZABÓ KRISZTINA – TÓTH ZSUZSANNA

A megszabadulás ékköve – részletek

Jelen cikk Gampópa (sGam po pa) *A megszabadulás ékköve (Thar rgyan)* című értekezéséből közöl két részletet. A türelem tökéletességét tárgyaló rész (14. fejezet, fordította: Tóth Zsuzsanna) a türelmes viselkedés hasznosságát és szükségességét hangsúlyozza, és ugyanakkor gyakorlati útmutatásokkal, meditációs instrukciókkal is szolgál. A buddha-tevékenységről szóló részlet (21. fejezet, fordította: Szabó Krisztina) költői hasonlatokkal szemlélteti azt, hogy a buddhák úgy munkálkodnak az érző lények érdekében, hogy nincs bennük sem törekvés, sem fogalmi megkülönböztetés. A cikk bevezető része röviden ismerteti a szerző életrajzát és munkásságát, valamint áttekinti *A megszabadulás ékköve* szerkezetét.

(A keleti nevek és szavak átírásáról: A tibeti és szanszkrit szavak tudományos átírásban, dőlten szedve szerepelnek. A szöveg szétszabdalását elkerülendő, kivételt tettünk a zárójelen kívül előforduló szanszkrit szavak esetében – itt magyaros átírást használtunk, és a tudományos átírást az első előforduláskor, lábjegyzetben adtuk meg –, illetve az ismertebb kifejezéseknél: ezeket nem kurziváltuk.)

Jelen cikk két fejezetet közöl Gampópa (sGam po pa) *A megszabadulás ékköve (Thar rgyan)*; teljes címén: *A nemes tan kívánságot-teljesítő drágaköve: a megszabadulás ékköve (Dam chos yid bzhin nor bu thar pa rin po che'i rgyan)* című munkájából. Az értekezés a buddhaságig vezető utat mutatja be a legelső lépésektől a megvilágosodásig. A kiindulópont (az „elsődleges ok”) a bódhicitta¹, vagyis a mindenkiben jelen lévő megvilágosodás-tudat, a buddhaságra való képesség (1. fejezet). A 2. fejezet az értékes emberi létformát (*mi lus rin chen*) tárgyalja, vagyis azokat az adottságokat (*dal*) és alkalmakat (*'byor*), amelyek a megvilágosodás szükséges feltételei és csak igen ritkán jelennek meg együtt. A mesterről, vagyis az „erényes barát”-ról (*dge ba'i bshed gnyen*) szóló 3. fejezet rámutat arra, hogy a gyakorlónak mindenképpen kérnie kell a mester segítségét, majd részletezi, hogy melyek az erényes barát tulajdonságai, valamint hogyan kell vele szemben viselkedni. A következő két fejezet a minden összetett dologra (*'dus byas*) jellemző három ismertetőjegy közül kettőt tárgyal: a mulandóságot (*mi rtag pa*) és a szenvedést (*sdug bsngal*). A 6. fejezet a karma (*las*) törvényét, vagyis az ok-okozatiság szabályszerűségét szemlélteti gyakorlati példákkal – részletezi, hogy az egyes érdemtelen (*bsod nams ma yin pa'i las*) és érdemdús (*bsod nams kyi las*) tettek pontosan milyen következményekkel járnak. A 7. fejezet a szeretet (*byams*) és az együttérzés (*snying rje*) kifejlesztését és gyakorlását tárgyalja – e tudati minőségek szükségessége ahhoz, hogy a gyakorló ne ragaszkodjon a meditáció során tapasztalt békéhez, hanem elkezdjen az érző lények javára munkálkodni. A 8. fejezet rámutat a menedékvétel (*skyabs 'gro*) különböző aspektusaira, többek között céljára és fajtáira, leírja magát a szertartást, valamint a

¹ bodhicitta, *byang chub sems*

kudarcs lehetséges okait és azt, hogy ilyenkor mi a teendő. A 9. és 10. fejezet hasonló szempontból tárgyalja a bódhicitta felkeltésének gyakorlatát. A 11. fejezet röviden áttekinti az egyes tökéletességeket (*pha rol tu phyin*) és egymáshoz való viszonyukat; a 12–17. fejezet sorrendben tárgyalja az adakozást (*sbyin*), az erkölcsöt (*tshul khrims*), a türelmet (*bzod*), a törekvést (*brtson 'grus*), az elmélyedést (*bsam gtan*) és a bölcsességet (*shes rab*). A 18. fejezet az ösvény (*lam*) szakaszairól, a 19. fejezet a szintekről (*sa*) ad áttekintést. A 20. és 21. fejezet a buddhaság témakörét járja körül: az előbbi meghatározza, hogy ki buddha, valamint leírja a három buddha-testet (*sku*), az utóbbi a buddha-tevékenységet (*sangs rgyas kyi phrin las*) szemlélteti példák segítségével.

A szövegre a praktikus megközelítés jellemző: a világos filozófiai megállapításokat minden esetben szemléletes gyakorlati példák és útmutatások követik. A szerző fontosabb állításait szent szövegekből vett idézetekkel támasztja alá: különösen szívesen idéz *A megvilágosodáshoz vezető ösvény lámpásából* (*Bodhipathapradīpa*), a bölcsesség tökéletességéről szóló szútrákból (*Prajñāpāramitā* szútrák), a *Bódhisattva-kosárból* (*Bodhisattvapiṭaka*), a *Bevezetés a bódhisattva életmódjába* című munkából (*Bodhicaryāvatāra*), *A középút alapverseiből* (*Mūlamadhyamakakārikā*), a *Baráti levélből* (*Suhṛllekha*) és a *Meghaladhatatlan tantrából* (*Uttaratantra*).

A tibeti szövegnek három kiadott angol fordítása van: Herbert V. Guenther, Ken és Katia Holmes, valamint Khenpo Konchog Gyaltsen Rinpoche munkája. Teljes magyar fordítás még nem készült; Horváth Z. Zoltán fordításában megjelent a 4. és az 5. fejezet (*Az összetett mulandóságról való tanítás és A szenvedés egyetemessége*). A szerző hagyatékában kéziratos formában további fejezetek fordítása is megtalálható.

Jelen cikk a 14. fejezet (*A türelem tökéletessége*) és a 21. fejezet (*A buddha-tevékenység*) fordítását tartalmazza. Mindkét fejezet – jóllehet nem egymást követő részletek – könnyen értelmezhető a szövegből kiragadva is: *A türelem tökéletessége* nagyon is hétköznapi jelenséget, mindenki számára ismerős emberi tudatállapotot tárgyal, és egyértelmű tanácsokat ad, míg *A buddha-tevékenység* (a mű záró fejezete) könnyen interpretálható költői hasonlatokkal szemlélteti azt, hogy milyen módon lehetséges, hogy a buddhák – habár nincs bennük fogalmi megkülönböztetés – képesek az összes lény javára tevékenykedni.

Tizennegyedik fejezet: A türelem tökéletessége

A türelem tökéletességét a következő felosztás alapján foglaljuk össze: (1) elmélkedés azon, hogy mennyire káros, ha nincs, és mennyire hasznos, ha van, (2) lényege, (3) osztályai, (4) az egyes osztályok jellegzetességei, (5) gyarapítása, (6) megtisztítása és (7) eredménye.

1. ELMÉLKEDÉS AZON, HOGY MENNYIRE KÁROS, HA NINCS, ÉS MENNYIRE HASZNOS, HA VAN

Hiába adakozol és hiába vagy erkölcsös, ha nincs benned türelem, harag támad benned, és akkor egy szempillantás alatt semmivé lesz mindaz az erény, amelyet az adakozás, az erkölcs és a többi tökéletesség² gyakorlásával gyűjtöttél. Ahogy a *Bódhisattva-kosárban*³ írva van:

2 *pha rol tu phyin pa, pāramitā*

3 *Byang chub sems dpa'i sde snod, Bodhisattvapiṭaka*

„Az, amit haragnak nevezünk, kitépi azt az erény-gyökeret, amelyet százezer világkorszakon⁴ keresztül hoztál létre.”

Vagy ahogy a Bevezetés a bódhiszattva életmódjába⁵ írja:

„Csak egy percig légy haragos:
ezer évnyi adakozás
s minden más jó cselekedet
azonmód semmivé foszlik.”

Ha nincs benned türelem, a harag hatalmába kerít, és olyan leszel, mintha mérgezett nyíl sebzett volna meg. Szívedben ott a tüske, ezért örömet-boldogságot nem ismersz, nincs benned béke, és álmodban sincs nyugovásod:

„Harag-tővis szívedbe döf,
elméd nyugovásra nem lel.
Elkerül a tiszta öröm,
álmatlanul tépelődöl.”⁶

Röviden szólva:

„Ki hát az, ki boldogan él
haraggal-dühvel szívében?”⁷

Továbbá, ha nincs benned türelem, akkor előnt a harag, és arcodra kiül a düh. Ettől rokonaid és szolgálid mind elkedvetlenednek, elegük lesz belőled, és hiába halmozod el őket kincsekkel vagy jó ételekkel, nem maradnak meg melletted.

„Rokonaid kedvük vesztik –
tehetsz bármit, mind elhagynak.”⁸

Ha nincs benned türelem, Mára⁹ megragadja az alkalmat, és akadályokat emel. Ahogy a Bódhiszattva-kosárban írva van:

„Mára él az alkalommal, és a haraggal telt tudatban akadályokat állít.”

Továbbá, ha nincs benned türelem, akkor nem a buddhák ösvényén jársz: a hat tökéletességet nem szerzed meg, így a felülmúlhatatlan megvilágosodást sem éred el. Ahogy a Bölcsesség tökéletességének rövid szútrájában¹⁰ írva van:

„Miféle megvilágosodás lehet ott, ahol harag van és nincs türelem?”

Ellenben, ha van benned türelem, az bizony minden erény-gyökér¹¹ között a legkiválóbb:

„A haragnál nagyobb bűn nincs.
Tűrve-tűrni igen nehéz.
A türelmet ápolod tehát,
mindenféle módon, mindig!”¹²

Továbbá, ha van benned türelem, minden jó jussodul jut ebben az életben:

„Ha legyűröd haragodot,
boldog leszel itt és eztán¹³. ”¹⁴

⁴ bskal pa, kalpa

⁵ sPyod 'jug, Bodhicaryāvatāra, VI.1.

⁶ ibid. VI.3.

⁷ ibid. VI.5.

⁸ ibid. VI.5.

⁹ bDud (Māra): a „Kisértő”, a samszárabeli léthez kötő

nemtudás és vágyakozás megszemélyesítője

¹⁰ 'Phags pa sdud pa, Prajñāpāramitāsāṃcayagāthā fol. 29b

¹¹ dge ba'i rtsa

¹² sPyod 'jug VI.2.

¹³ azaz jelenlegi születésedben és a következőkben

¹⁴ sPyod 'jug VI.6.

Továbbá, ha van benned türelem, eléred a felülmúlhatatlan megvilágosodást. Ahogy *Az apa és a fiú találkozásának szútrájában*¹⁵ írva van:

„A harag nem a buddhák útja:
gyakorold a kedvességet,
s tisztultan-kitárulsz¹⁶ akkor.”

2. LÉNYEGE

A türelem lényege, hogy könnyed és mindenre kész.¹⁷ Ahogy a *Bódhisattva-földekben*¹⁸ írva van:

„Zavartalan tudat, amelyben csak tiszta együttérzés van, és így könnyed és mindenre kész. Ez a bódhisattva türelmének lényege!”

3. OSZTÁLYAI

A türelemnek három osztálya van:

3.1. *A türelem, amely nem törődik¹⁹ azzal, ha mások ártanak neked*

Úgy gyakorlod a türelmet, hogy elemzed azoknak a lényeknek öntermészetét²⁰, akik ártanak neked.

3.2. *A türelem, amely szembenéz a szenvedéssel*

A szenvedés természetét elemezve gyakorlod a türelmet.

3.3. *A jelenségek felől megbizonyosodó szándék²¹ odaadó türelme*

Úgy gyakorlod a türelmet, hogy a jelenségek végső természetét elemző módon megérted. Az első kettő a szokványos igazság²² körében gyakorolt türelem, a harmadik pedig a végső igazság²³ körébe tartozik.

4. AZ EGYES OSZTÁLYOK JELLEMZŐI

4.1. *A türelem, amely nem törődik azzal²⁴, ha mások ártanak neked*

Türelmet tanúsítasz azok iránt, akik becsmérelnek, bántalmaznak, gyűlölnék téged vagy a tiedet, viszályt szítanak és más ellenedre valót tesznek, vagy éppenséggel megakadályoznak

15 *Yab sras mjal ba'i mdo, Pitāputrasamāgamanasūtra*

16 A *sangs rgyas* („buddha”, „buddhává lesz”) kifejezés szó szerinti fordítása. Aki buddhává lesz, „megtisztul” (*sangs*), mert felébred a nemtudásból, és „kitárja” (*rgyas*) értelmét a megismerendők felé (*Thar rgyan*, 20. fejezet).

17 *ji mi snyam pa*: a kifejezés a kontextustól függően igen sokféleképpen fordítható. Szó szerinti jelentése: „nem gondol semmivel”; az első előfordulásnál Holmes (p. 192) „zavartalan”-nak, Guenther (p. 152) „ragaszkodásmentes”-nek fordítja. Ezzel a szóválasztással az volt a célom,

hogy egyszerre fejezze ki az anyagi javak iránti közömbös-séget és a nyitott, odaadó tudatállapotot. A továbbiakban – a szövegkörnyezet figyelembevételével – a „nem törődik azzal” kifejezéssel fordítom.

18 *Byang sa, Bodhisattvabhūmi*

19 *ji mi snyam pa*

20 *rang bzhin, svabhāva*

21 *sems pa, cetanā*

22 *kun rdzob, sañhṛti*

23 *don dam, paramārtha*

24 *ji mi snyam pa*

abban, hogy azt tedd, amit akarsz. Miben áll ez a türelem? Nem dühödsz fel, nem állsz bosszút, és nem is rágódsz a történtekeken – ezt nevezik türelemnek.

4.1.1. Erről Śāntideva²⁵ mester ezt írja:

Elmélkedj a következőkön:

1. „Az, aki árt nekem, nem tud uralkodni magán.”
2. „Mindez saját tetteim hibája.”
3. „Mindez önnön testem hibája.”
4. „Mindez saját tudatom hibája.”
5. „Egyaránt hibás az, aki árt, és az, aki gyűlölködik.”
6. „Hasznos ez.”
7. „Nagy jótétemény ez.”
8. „A buddhák örvendeznek.”
9. „Igen hasznos ez.”

Részletesen pedig:

„Az, aki árt nekem, nem tud uralkodni magán.” Így elmélkedj!

Az, aki árt nekem, olyan, mint Dévadatta²⁶: haragjában nem tud uralkodni magán. A harag az, amikor az ember az ellenére való dolog láttán elveszti önuralmát – és ha így van, nem lenne helyénvaló bosszút állnom rajta.

*„Mind-mind szolga, függelemben,
önmagának egy sem ura.
Tudd ezt, és dühöd eloszlik:
káprázatot nem gyűlölhetsz.”²⁷*

„Mindez saját tetteim hibája.” Ezt ismerd fel!

Ez a baj azért esik meg velem, mert korábbi születéseimben én is éppen így ártottam valakinek. Ha pedig mindez saját sötét tetteim rossz következménye, nem lenne helyénvaló másokon bosszút állnom.

*„Valaha rég én magam is
így ártottam másoknak.
Rendjén való, hogy bajt okoz
ez, ki árt most énnekem.”²⁸*

„Mindez önnön testem hibája.” Így elmélkedj!

Ha nem lenne testem, ellenfelemnek nem lenne mit megsebeznie karddal és más fegyverrel. A baj tehát abból származik, hogy van ez a test, így nem lenne helyénvaló másokon bosszút állnom.

*„Az ő szablyája s az én testem
egyként a szenvedés oka.
Övé a kard, enyém a test.
És ha így van, kit gyűlöljek?”²⁹*

²⁵ Śāntideva, *Zhi ba lha*

²⁶ *lha sbyin*, *Devadatta*

²⁷ *sPyod 'jug* VI.31.

²⁸ *ibid.* VI.42.

²⁹ *ibid.* VI.43.

„Mindez saját tudatom hibája.” Így elmélkedj!

Ez az én tudatom nem tett szert jobb-szebb, sebezhetetlen testre: alacsonyrendű, törékeny testet szerzett, ezért hát baj sújtja és ártalom éri. Mivel az én tudatom szerezte ezt a testet, nem helyénvaló másokon bosszút állnom.

„A test akár egy nyitott, mély seb:³⁰

még csak meg sem érintheted.

Vágytól vakon én szereztem –

ha kárt szenved, kit gyűlöljek?”³¹

„Egyaránt hibás az, aki árt, és az, aki gyűlölködik.” Így elmélkedj!

„Tudatlanul árt az egyik,

más meg tudatlanul gyűlöl.

Miért hibátlan az egyik?

Miért hibás az a másik?”³²

Hagyj fel hát azzal, ami hibás, s gyakorold a türelmet!

„Hasznos ez.” Így elmélkedj!

A türelmet akkor tudod gyakorolni, ha van valaki, aki árt neked. Ha a türelmet ápolod, bűneid eltisztulnak, s ha bűneid eltisztultak, beteljesíted a felhalmozásokat.³³ Ha pedig tökélyre vitted a felhalmozásokat, buddhává leszel. Tehát az, aki árt neked, valójában javadra van – gyakorold hát a türelmet!

„Támaszom ő türelmemben –

így sok bűnöm eltisztítom.”³⁴

„Nagy jótétemény ez.” Így elmélkedj!

A türelem tökéletessége nélkül a megvilágosodást elérni nem lehetséges. A türelmet pedig nem tudod ápolni, ha nincs valaki, aki árt neked. Következésképpen az, aki árt neked, testvéred a Tanban és éppen hogy jól tesz veled. Gyakorold hát a türelmet!

„Társam az ébredés útján –

örvendjek hát ellenemnek!

Kinek köszönhetem mindezt?

A türelem friss gyümölcsét

először is neki nyújtom,

hisz türelmem forrása ő.”³⁵

„A buddhák örvendeznek.” Így elmélkedj!

„Barátaink jóban-rosszban,

jótetteik nem apadnak.

Hálánk az, hogy minden lénynek

örömét-kedvét szolgáljuk.”³⁶

20 szó szerint: „testformájú kelevény”

31 sPyod 'jug VI.44.

32 ibid. VI.67.

33 tshogs rdzogs: az érdemek (bsod nams, punya) és a böl-

csesség (ye shes, jñāna) felhalmozása

34 sPyod 'jug VI.48.

35 ibid. VI. 107 cd-108.

36 ibid. VI. 119.

„Igen hasznos ez.” Így elmélkedj!

„Mind, ki örömiük szolgálta,
teljességgel túl-jutott³⁷.³⁸”

4.1.2. A Bódhiszattva-földekben írottak szerint pedig

az alábbi öt gondolatot megfontolva ápolhatod a türelmet:

1. „Szívemnek kedves, ki árt nekem.”
2. „Nem több, mint feltételekhez kötött, pusztá jelenség.”
3. A mulandóság gondolata
4. A szenvedés gondolata
5. „Minden érző lényt magamhoz ölelek.”

„Szívemnek kedves, ki árt nekem.”

Az érző lények között, akik most ártanak nekem, egy sincs, aki korábbi születésében ne lett volna apám, anyám, hitvesem vagy mesterem. Most ugyan ártanak nekem, de mégsem lenne helyes bosszút állnom, mert felmérhetetlenül sok jót tettek velem. Kedvesek a szívemnek. E gondolatot megfontolva gyakorold a türelmet!

„Nem több, mint feltételekhez kötött, pusztá jelenség.”

Az, aki árt nekem, feltételekhez kötött³⁹: nem több, mint pusztá észlelés⁴⁰, pusztá jelenség. Nincs itt semmiféle személy⁴¹, érző lény, élőlény vagy teremtmény, aki becsmérle, bántalmazna, viszályt szítana vagy szidalmazna. E gondolatot megfontolva gyakorold a türelmet!

A mulandóság gondolata

Az érző lények nem élnek örökké; rajtuk a halál bélyege. A legnagyobb szerencsétlenség, ami érheti őket, ha életük kialszik. Nem kell megölnöm őket, hisz úgylis elpusztulnak, mert ez a természetük. Ezt vedd fontolóra, úgy gyakorold a türelmet!

A szenvedés gondolata

Háromféle szenvedés szorongatja az érző lényeket. Ne sokasítsam, inkább szüntessem meg szenvedéseiket! Ezt megfontolván, a szenvedés gondolatától vezérelve tórd azt, amikor ártanak neked.

„Minden érző lényt magamhoz ölelek.”

Miután felkeltettem a bódhicsittát, az összes érző lény javát szolgáljam! – gondold ezt, s így ölelj magadhoz minden lényt, mintha kedvesed ölelnéd magadhoz. Miután teljesen elfogadtad őket, gondold végig, hogy az efféle jelentéktelen ártalomért bosszút állni nem lenne helyénvaló. Így gyakorold a türelmet.

4.2. A türelem, amely szembenéz a szenvedéssel

Örömteli tudattal nézz szembe a szenvedéssel, amellyel a felülmúlhatatlan megvilágosodás megvalósítása jár. Ahogy a Bódhiszattva-földekben írva van:

„Szembenézni a helyhez kapcsolódó szenvedéssel⁴² s a többi héttel.”

37 *phun sum pha rol phyin*

38 *sPyod 'jug VI. 112cd*

39 *rkyen la rag*: azaz a függő keletkezésen belül létezik: okokhoz-feltételekhez kötött, illetve maga is ok és feltétel

40 *'du shes, sanijñā*

41 *bdag, ātman*

42 *gnas la brten pa'i sdug bsngal*

Ez a következőket jelenti: ha az otthontalanságba távoztál: a szenvedés, amellyel a szerzetesi köntös és az alamizsna keresése jár, a Három Ékkő⁴³ s a mester előtt tett felajánlás és tiszteletadás, a Tan hallgatása és kifejtése, recitálás, meditáció, hogy virrasztasz az éj első és utolsó szakaszában, s erődöt megfeszítve gyakorolsz, a szenvedés, amellyel az az erőfeszítés jár, hogy az érző lények javát a fentebb említett tizenegy módon szolgálod. S mindezzel úgy nézel szembe, hogy nem szegi kedved fáradalom, küzdelem, hőség, hideg, éhség, szomjúság, sem pedig nyughatatlan tudatod.

Olyan ez, mint amikor a súlyos betegséggel járó szenvedést enyhítendő, eret vágnak rajtad, vagy gyógyfüveket égetnek testeden – ilyenkor aláveted magad a gyógymóddal járó fájdalomnak. Ahogy a *Bevezetés a bódhiszattva életmódjába* írja:

„A felébredés szenvedése
felmérhető, átlátható.
Éppígy vágom fel sebemet,
hogy a tövist kiemeljem.”⁴⁴

Ha szembenéztél a szenvedéssel, mellyel a Tan jár, akkor a szamszarával⁴⁵ vívott csatád javadra fordul, és győzedelmeskedsz ellenfeleid, a szenvedők fölött: nagy hős leszel belőled. És noha e világban azt mondják hősnek, aki megöli közönséges, természetüknél fogva halandó ellenfeleit, valójában nem így van – ő csak holttesteket kaszabol. Ahogy a *Bevezetés a bódhiszattva életmódjába* írja:

„Nem törődve szenvedéssel
gyűlölséget legyűr-legyőz.
Ő a diadalmas harcos,
holtat öldös csak a többi.”⁴⁶

4.3. A jelenségek felől megbizonyosodó szándék odaadó türelme

Ahogy a *Bódhiszattva-földek* írja:

„Tiszteled a nyolcat⁴⁷, például az Ékkövek érdemes tulajdonságait.”

Továbbá, leld örömet a *tathatá*⁴⁸ jelentésében, a kétféle éntelenségben⁴⁹ – az üresség-természetben –, és így gyakorold a türelmet.

5. GYARAPÍTÁSA

Ahogy már szó esett róla,⁵⁰ a türelmet az ősi tudás⁵¹, a bölcsesség⁵² és a felajánlás gyarapítja.

⁴³ *dkon mchog, ratna*

⁴⁴ *sPyod 'jug, VII. 22.*

⁴⁵ *saṃsāra, 'khor-ba*

⁴⁶ *sPyod 'jug, VI.20.*

⁴⁷ *gnas brgyad*: (1–3) a Három Ékkő, (4) a buddhák és a bódhiszattvák ereje, (5) a valóság lényege, (6) a karma törvénye, (7) a cél, amelyre törekszünk, (8) a cél kereséséhez szükséges feltételek (Guenther, p. 180)

⁴⁸ *de kho na nyid, tattva*: „Akkéntiség”, „Az-ság”, a dolgok valódi természete

⁴⁹ *bdag med gnyis*: (1) *gang zag gi bdag med* (pudgalanairātmya): a személy / az alany éntelensége, (2) *chos kyi bdag med* (dharma-nairātmya): a jelenségek / a tárgyak éntelensége

⁵⁰ Utalás a 12.fejezet (Az adakozás tökéletessége) és 13. fejezet (Az erkölcs tökéletessége) hasonló pontjára. Gampópa mind a hat tökéletességet hasonló rendszerben tárgyalja.

⁵¹ *ye shes, jñāna*

⁵² *shes rab, prajñā*

6. MEGTISZTÍTÁSA

Ahogy már szó esett róla:⁵³ az üresség⁵⁴ és az együttérzés tisztítja meg.

7. EREDMÉNYE

Tudd: végső és átmeneti eredménye van. A végső eredmény az, hogy eléred a felülmúlhatatlan megvilágosodást. Ahogy a *Bódhiszattva-földekben* írva van:

„A hatalmas, végtelen türelem eredménye a megvilágosodás. Ha erre hagyatkoznak, a bódhiszattvák elérik a felülmúlhatatlan, tökéletes buddhaságot⁵⁵.”

Az átmeneti eredmény pedig az, hogy – noha ezt nem is kívánod – minden születésedben kellemes külsejű, egészséges, megbecsült és hosszú életű leszel: eléred a kerékforgató királyok⁵⁶ állapotát. Ahogy *Bevezetés a bódhiszattva életmódjába*⁵⁷ írja:

„Túrve-túrve a létezést⁵⁸,
egészséges, híres, szép lesz.
Így hát hosszú-éltű is lesz,
s kerékforgató királyok
nagy öröme jut jussául.”

Itt végződik *A szent Tan kívánságot teljesítő drágaköve*, a megszabadulás ékköve tizennegyedik fejezete: *A türelem tökéletessége*.

(fordította: Tóth Zsuzsanna)

Huszenegyedik fejezet: A buddha-tevékenység

A buddha-tevékenység⁵⁹ fogalmi megkülönböztetéstől mentesen⁶⁰ szolgálja az érző lények érdekeit. Amikor valaki felébreszti a bódhicsittát, végigjárja az ösvényeket⁶¹, s végül buddha lesz, azt azért teszi, mert meg akarja szabadítani az érző lényeket a szenvedéstől, és boldoggá akarja tenni őket. Buddhaként híján van a fogalmi megkülönböztetésnek⁶² és a törekvésnek, ezért felmerülhet benned a kérdés: „Vajon hasznára lehet-e így az érző lényeknek?” A buddhák magától értetődően munkálkodnak folyton-folyvást az érző lények érdekében, mégpedig úgy, hogy közben nincs bennük se erőfeszítés, se fogalmi megkülönböztetés. Hogyan magyarázható ez? Röviden:

„A buddha-tevékenység e három:
a test megkülönböztetés nélkül van a lények hasznára,
ugyanúgy a beszéd és a tudat
is e nélkül munkálkodik az érdeükben.”

53 ld. 50. lábjegyzet

54 stong pa nyid, śūnyatā

55 bla na med pa yang dag par rdzogs par 'tshang rgya bar 'gyur

56 'khor los bsgyur ba'i rgyal po, cakravartin

57 VI. 134

58 'khor

59 sangs rgyas kyi 'phrin las, buddha karma

60 rtog med, akalpita

61 lam, mārṅa. Az öt ösvény: a felhalmozás, az előkészület, a belátás, a fejlődés és a tovább nem tanulás ösvénye.

62 rnam rtog, vikalpa

Tehát a buddhák teste, beszéde és tudata fogalmi megkülönböztetés nélkül szolgálja az érző lények érdekeit. Ezt *A legfelsőbb tantra*⁶³ a következő példával szemlélteti:

*„A Beérkezett⁶⁴ olyan, akár
Indra⁶⁵, a dob, a felhő, Brahmá⁶⁶,
a nap, a kívánságot teljesítő drágakő,
a visszhang, a tér vagy a föld.”*

1. PÉLDA A BUDDHA-TEST TEVÉKENYSÉGÉRE: „ÚGY JELENIK MEG, AKÁR INDRA.”

Azaz a buddha-test fogalmi megkülönböztetés nélkül van a lények hasznára. A példa szerint, amikor az istenek ura, Indra az istennők kíséretével a Győzedelmes égi palotában időzik, a lazúrkő⁶⁷ palota oly tiszta és ragyogó, hogy Indra testének alakja a palotán kívülről is látható. Ahogy a férfiak és nők a földről megpillantják Indrát és kincseit, így imádkoznak: „Bárcsak mi is ilyenek lehetnénk!” Hogy mindezt megvalósítsák, az erényes életmódra törekednek, ezért haláluk után valóban oda születnek.

Indra testének kivételése fogalmi megkülönböztetéstől mentes, rezzenéstelen. Hasonlóképpen, aki a nagy célhoz közel jut, a hitet és a többi effélét műveli, az megpillantja a tökéletes buddhák kisebb és nagyobb szépségjegyekkel⁶⁸ ékesített testét, látja, ahogy sétálnak, állnak, ülnek, alszanak, a Tanról beszélnek, egyensúlyra lelnek a meditációban,⁶⁹ és különféle csodákat visznek véghez. Ahogy ezt megpillantja, hit és szándék kél benne irántuk, s hogy elérje a buddhaságot, felébreszti annak okát: a bódhicsittát, a megvilágosodásra irányuló eltökélt szándékot – és így tovább, míg végül buddhává nem válik. Az, ami buddha-testként megjelenik, fogalmi megkülönböztetéstől mentes, rezzenetlen.

*„Ahogyan a tiszta lazúrkő látni engedi
az Istenek Ura testének alakját,
úgy jelenik meg a Bölcsék Urának⁷⁰ képe
a lények tudatának tiszta alapján is.”⁷¹*

Tehát a buddha-test fogalmi megkülönböztetés nélkül van a lények hasznára.

2. PÉLDA A BUDDHA-BESZÉD TEVÉKENYSÉGÉRE: „OLYAN AKÁR AZ ISTENEK DOBJA.”

Tehát a buddha-beszéd fogalmi megkülönböztetés nélkül szolgálja a lények érdekeit. A példa szerint a Győzedelmes palota⁷² fölötti isteni dob, amelyet „a Tan erejét hirdető”-nek⁷³ neveznek, az istenek korábbi üdvös cselekedeteinek⁷⁴ ereje hozta létre. A dob fogalmi megkülönböztetés nélkül zengi: „Ami összetett: nem állandó!”, hogy ezzel és az ehhez hasonlókkal ösztönözze a figyelmetlen isteneket. Ahogy az idézet is szól:

⁶³ *rGyud bla ma*, IV.13.

⁶⁴ *De bzhin gshegs pa, Tathāgata*

⁶⁵ *brGya byin, Indra*

⁶⁶ *Tshangs pa, Brahmā*

⁶⁷ Guenther (272. p.) szerint berill. A lazúrkő (vagy lapis lazuli) kék, többé-kevésbé áttetsző. A berill átlátszó drágakő, színe a halványzöld és a sárga között változik.

⁶⁸ *mtshan dpe, lakṣaṇa-vyañjana*: a buddháknak 32 elsőleges és 80 másodlagos szépségjegye van.

⁶⁹ *myam par bzhaḡ pa, samāpanna*

⁷⁰ *Thub pa'i dḡang po*

⁷¹ *rGyud bla ma*, IV. 14.

⁷² *rNam par rgyal ba'i khang bzang*

⁷³ *Chos kyi shugs 'chad*

⁷⁴ *sngon gyi dkar po'i las*

„Az istenek korábbi üdvös tettei révén
a Tan dobja megkülönböztetés, erőfeszítés,
lét⁷⁵, elme vagy forma híján
zengi: állandótlanság,
szenvedés, értelenség, béke,
hogy ezzel újra és újra ösztönözze
az összes figyelmetlen istent.”⁷⁶

Ahogy a dob is mentes az erőfeszítéstől és a fogalmi megkülönböztetéstől, ugyanígy ezektől mentesen fejt ki a buddha-beszéd is a megfelelő Tant a szerencséseknek.

„Bár a buddhák nem erőlködnek
beszédiük révén mégis
az összes lényt áthatják,
ahogy a szerencséseknek a Tant tanítják.”⁷⁷

Tehát a buddha-beszéd fogalmi megkülönböztetés nélkül szolgálja a lények érdekeit.

3. PÉLDÁK A BUDDHA-TUDAT TEVÉKENYSÉGÉRE

3.1. „Olyan, akár a felhő.”

Ez azt példázza, ahogy a buddha-tudat fogalmi megkülönböztetéstől mentesen van a lények hasznára. A példa szerint az esős évszak idején a felhők könnyedén gyűlnek az égre, majd fogalmi megkülönböztetéstől mentesen hullajtják az esőt a földre, hogy bőséges termést és más efféléket hozzanak.

„Az esős évszak idején
hogyan busás termést hozzanak,
a felhők sem erőlködnek,
mikor a földre esőt hullajtanak.”⁷⁸

A buddha-tudat tevékenysége ugyanígy hullajtja a tanítványokra a Tan esőjét, s érleli be az erény⁷⁹ termését, anélkül, hogy fogalmi megkülönböztetés lenne benne.

„Ugyanígy a könnyörületesség⁸⁰ felhője
megkülönböztetés nélkül hullajtja
a Győztes nemes Tanának esőjét,
hogyan legyen mit aratnia a lényeknek.”⁸¹

Tehát a buddha-tudat fogalmi megkülönböztetéstől mentesen van a lények hasznára.

3.2. „Olyan, akár Brahmá.”

A példa szerint az istenek királya, Brahmá úgy jelenik meg az összes isteni világban, hogy közben nem mozdul el a Brahmá-földről. Hasonlóképpen a Buddha úgy nyilvánul meg a ta-

⁷⁵ gnas med

⁷⁶ rGyud bla ma IV. 31–32.

⁷⁷ ibid. IV. 33.

⁷⁸ ibid. IV. 42.

⁷⁹ dge ba

⁸⁰ thugs rje, karuṇā

⁸¹ rGyud bla ma , Uttaratantra IV.43.

nútványok hasznára a tizenkét cselekedetben⁸² és a többiben, hogy közben nem hagyja el a Dharma-testet⁸³

*„Ahogy a Brahmá
a Brahmá-földről nem moccanva
könnyedén mutatja meg magát
mindahány isteni világban,
úgy a Bölcs⁸⁴ sem hagyja el a Dharma-testet,
míg könnyedén testeket ölt,
az összes birodalomban⁸⁵ a szerencsések előtt.”⁸⁶*

3.3. „Olyan, akár a nap.”

Ez arra példa, ahogy a nap sugarai egyszerre borítják virágba a lótuuszokat és számtalan más virágot úgy, hogy közben nincs bennük fogalmi megkülönböztetés. Hasonlóképpen a Buddha Tanának fénye fogalmi megkülönböztetéstől mentesen, könnyedén bontja ki a mérhetetlenül sokféle indíttatású tanítvány elméjének lótuuszát az üdvös tettek felé.

*„Ahogy a nap fénye
megkülönböztetés nélkül,
egyszerre bocsátva ki fényét
bontja ki a lótuuszokat
s nyitja ki a többi virágot,
ugyanúgy a Beérkezett
napjának – a szent Tannak – fénye
megkülönböztetés nélkül járja át
a tanítandó lények lótuuszát.”⁸⁷*

Egy másik példa szerint, ahogy a nap tükröképe ugyanakkor jelenik meg minden tiszta vízhor-dó edényben, úgy a Buddha is egyszerre tűnik fel minden tisztán-látó tanítványban.

*„Így a tiszta tanítványokban,
a vizes edényekben, mindenhol,
a nap, a Boldogságos⁸⁸ tükröképe,
egyszerre kél fel számtalanféleképpen.”⁸⁹*

3.4. „Olyan, akár a kívánságot teljesítő drágakő.”

Bár a kívánságot teljesítő drágakő⁹⁰ mentes a fogalmi megkülönböztetéstől, mégis könnyedén válik azzá, amire a hozzá fohászodóknak szüksége van. Ugyanígy érik el a Buddhában bízva a különféle szándékú srávakák⁹¹ és a többiek céljukat.

82 A Buddha tizenkét cselekedete (*mdzad pa bcu gnyis*): leszáll a Tusita menyországból, behatol az anyaméhbe, megszületik, jártasságot szerez a harcművészetekben, nők körében szórakozik, elhagyja otthonát, önsanyargatást gyakorol, a bódhifia alatt időzik, legyőzi Mára seregét, tökéletesen megvilágosodik, megforgatja a Tan kerekét, eléri a Nirvánát.

83 *chos kyi sku*, *dharmakāya*: A három buddha-test (*dharmakāya*, *saṃbhogakāya*, *nirmāṇakāya*) egyike.

84 *thub pa*, *muni*

85 *kham*, *dhātu*

86 *rGyud bla ma*, IV. 53–54.

87 *ibid.* IV. 58–60.

88 *bDe bshegs*, *Sugata*

89 *rGyud bla ma*, IV. 62.

90 *yiḍ bzhiṅ gyi nor bu*, *cintāmaṇi*

91 *nyan thos*, *śrāvaka*

„Bár a kívánságot teljesítő drágakő
mentes a megkülönböztetéstől,
mégis egyszerre teljesíti be
a hatókörében lévő vágyait,
ugyanúgy a megkülönböztetéstől mentes,
kívánságot teljesítő Buddhában bízva,
a különféle szándékúak is
egyszerre hallgatják a Tánt.”⁹²

Hasonlóképpen példázza a visszhang, a tér és a föld is a lények javának fogalmi megkülönböztetéstől mentes szolgálatát.

Itt végződik *A szent Tan kívánságot teljesítő drágaköve, a megvilágosodás ékköve* huszonegyedik fejezete: *A buddha-tevékenység*.

Ahogy a szent Tan kívánságot teljesítő drágaköve megkülönböztetés nélkül szolgálja az élőlények javát, úgy a te birtokodban lévő példány érdemének köszönhetően az összes lény érje el a legkiválóbb megvilágosodást!

(fordította: Szabó Krisztina)

Irodalom:

A TIBETI SZÖVEG FORRÁSA:

sGam po pa Lha rje bsod nams rin chen: Dam chos yid bzhin nor bu thar pa rin po che'i rgyan ces bya ba bzhugs so. Si khron mi rigs dpe skrun khang, Beijing, é. n.

ANGOL FORDÍTÁSOK:

Guenther, Herbert V. (1986) (trans.): *The Jewel Ornament of Liberation*. Shambhala, Boston and London, 1986.

Holmes, Ken– Holmes, Katia: *Gems of Dharma, Jewels of Freedom*. Altea Publishing, Forres 1994.

Khenpo Konchog Gyaltsen Rinpoche (trans.), Trinley Chödrön, A. K. (ed.): *The Jewel Ornament of Liberation. The Wish-fulfilling Gem of the Noble Teachings*. Snow Lion Publications, Ithaca NY, 1998.

MAGYAR FORDÍTÁSOK:

Horváth Z. Zoltán: *Az összetett múlandóságról való tanítás*, in: Uray Géza emlékére. Tanulmányok, Ecsedy Ildikó (szerk.), *Történelem és kultúra 8*, MTA Orientalisztikai Munkaközösség, Budapest, 1992, pp. 69–78,

Horváth Z. Zoltán: *A szenvedés egyetemessége. Sgam-po-pa: Thar-rgyan*, in: *Tibeti buddhista filozófia*. Fehér Judit (szerk.). *Történelem és kultúra 11*, Orientalisztikai Munkaközösség, Balassi Kiadó, Budapest, 1994, pp. 77–90